

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

Kambodja – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2018

I. SAMMANFATTNING

Kambodja har ratificerat de flesta av FN:s konventioner om de mänskliga rättigheterna och den kambodjanska lagstiftningen är formulerad för att i allmänhet ge ett gott skydd för mänskliga rättigheter. De institutionella ramarna och mekanismerna för att säkerställa tillämpningen av lagstiftningen har dock tydliga brister. Ibland saknas vilja från statsförvaltningens sida att konsekvent genomföra relevant lagstiftning. Rättsväsendets brist på oberoende är en grundläggande utmaning för respekten för de mänskliga rättigheterna. Rättssystemet används för att tysta kritiska röster. Straffrihet är allmänt förekommande och korruptionen utbredd.

Kommunalval genomfördes i juni 2017. Valresultatet gav ökat stöd för oppositionspartiet *Cambodia National Rescue Party* (CNRP). I september 2017 häktades CNRP:s partiledare, Kem Sokha, misstänkt för förräderi. I november samma år upplöste högsta domstolen CNRP på samma grunder och 118 av partiets företrädare förbjöds verka politiskt under fem år. I parlamentsvalet juli 2018 tillföll samtliga mandat regeringspartiet *Cambodian People's Party* (CPP).

Gripanden och fängslanden av människorättsaktivister och oppositionspolitiker har förekommit under rapporteringsperioden. Traditionella medier kontrolleras i stor utsträckning av regeringspartiet CPP. Sociala medier utgör viktiga alternativa informationskällor och har under flera år fungerat som en arena för debatt, även om utrymmet krympt och en tilltagande självcensur kan märkas.

Tvångsförflyttningar på grund av markkonflikter förekommer. Antalet strejker på arbetsmarknaden har sjunkit. Uppgifter finns om att fackföreningsledare hotas och trakasseras. Antalet barnarbetare har sjunkit kraftigt inom textilsektorn. Mörkertalet inom andra sektorer är betydande.

Kambodja har antagit flera lagar för att skydda kvinnors och barns rättigheter, främja jämställdhet och flyktingars rättigheter samt för att skydda personer med funktionsnedsättning. Stora brister kvarstår vad gäller faktisk tillämpning. Fortsatt diskriminering av kvinnor, etniska minoriteter, hbtq-personer och personer med funktionsnedsättning gör att dessas rättigheter åsidosätts. Våld i hemmet, kvinnomisshandel, människohandel, sexuell exploatering och våldtäkter är utbredda problem.

Den ökade materiella levnadsstandarden är en positiv trend. Enligt Världsbanksgruppens definition klassificerades Kambodja 2016 som ett lägre medelinkomstland. Skillnaderna i samhället har minskat. Den ekonomiska tillväxten har spridits och bättre kommit de fattiga till del. De sociala indikatorerna har också förbättrats. Kambodja uppnådde flera av FN:s millenniemål 2015. Barna- och mödradödligheten har minskat, men är fortsatt hög. De sociala skyddsnäten är svaga.

Under intryck av den negativa utvecklingen för demokrati och mänskliga rättigheter under den senare delen av 2017, annonserade EU hösten 2018 en möjlig granskning av Kambodjas uppfyllande av villkoren för de förmånliga handelspreferenserna under *Everything but Arms*. Beslut om granskning fattades av Europeiska kommissionen i februari 2019.

II. RÄTTSTATENS PRINCIPER

Kambodjas konstitution föreskriver ett oberoende rättsväsende. Korrruptionen är dock utbredd i Kambodja, vilket inverkar negativt på rättsväsendets institutioner. Ekonomiska och politiska intressen påverkar olika led i rättskedjan. Rättssystemets funktionsduglighet undermineras även av att det förekommer uppgörelser utanför domstolarna och att formell dom inte alltid utdöms. I *World Justice Project Rule of Law Index* för 2017-2018 bedöms Kambodjas åtföljande av rättsstatens principer vara mycket lågt och motsvara plats 112 av totalt 113 rankade länder.

Enligt *Transparency International's* index över upplevd korruption hamnar Kambodja på plats 161 av 180 länder. Regeringen har under senare år delvis försökt att komma till rätta med korruptionen. Vissa framgångar har uppnåtts inom exempelvis utbildningsväsendet och vid utfärdandet av bland annat identitetshandlingar. Storskalig korruption lämnas ofta outredd. Politiskt motiverade korruptionsanklagelser förekommer.

Domstolsväsendet består av domstolar i tre instanser, med en underrätt i varje provins, en appellationsdomstol och högsta domstolen i Phnom Penh. Därutöver finns en militärdomstol som hanterar fall som rör militär personal eller militär egendom. Domarkårens liksom justitieministeriets kapacitet och ställning är svag. Andelen av statsbudgeten som går till justitieministeriet var strax över en halv procent 2018. Det finns inga etablerade oberoende ombudsmannainstitutioner.

Utskotten för mänskliga rättigheter inom senaten samt nationalförsamlingen har ett särskilt uppdrag att hantera överträdelser av mänskliga rättigheter. Ingen av institutionerna fungerar oberoende av den verkställande makten. Även den på papperet självständiga *Cambodian Human Rights Committee* är i praktiken underställd regeringen.

Personer som tillhör de etniska minoriteterna i Kambodja har ofta ett sämre rättsligt skydd. Konstitutionen anger att rättigheter garanteras för ”khmermedborgare” – ett tvetydigt begrepp som bland annat FN uppmärksammat för att det skulle kunna utesluta andra grupper.

Rättssäkerhet

Enligt nationell lagstiftning har en frihetsberövad person rätt att kontakta ett juridiskt ombud efter 24 timmar och har också rätt till ett juridiskt biträde som närvarar vid förhör. Detta brister dock, ibland beroende på okunskap, både på statens och den frihetsberövades sida, och ibland på bristande resurser för att engagera ett juridiskt ombud. Minderåriga och personer som är åtalade för grova brott måste ha en försvarsadvokat inför och under rättegångsförhandlingen. Brottsoffer har rätt till rättegångsombud. Sedan 2010 har staten avsatt en begränsad budget för rättshjälp, vilken inte svarar upp mot behoven.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Straffrihet förekommer. Enligt uppgifter från FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR) finns uppgifter om ett fall av tortyr kopplat till dödsfall under häktningsperiod för 2018. Rapporter om kränkande behandling och våld mot frihetsberövade har förekommit under rapporteringsperioden utan att händelserna utretts eller att de ansvariga ställts inför rätta.

Straffrihet för våld mot kvinnor är utbredd, vilket beror på rättssystemets låga kapacitet, brist på oberoende, korruption och social acceptans.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Kambodja är en konstitutionell monarki. Enligt konstitutionen är landet en demokrati med flerpartisystem. Kungen är statschef, men har främst en symbolisk roll. Premiärministern utses av kungen på inrådan av nationalförsamlingen. Den politiska makten domineras av regeringspartiet, CPP. CPP leds av premiärminister Hun Sen. Parlamentet har två kamrar, nationalförsamlingen med 125 ledamöter, som utses i allmänna val vart femte år, och senaten med 62 medlemmar. Alla utom fyra senatorer väljs vart femte år av landets kommunfullmäktigeledamöter. Två senatorer väljs av kungen och två av nationalförsamlingen. Senaten har i uppgift att granska de lagar som antas av nationalförsamlingen, men kan inte stoppa lagförslag. Alla medborgare över 18 år har rösträtt.

Den huvudsakliga politiska oppositionen utgjordes fram till november 2017 av det nu upplösta CNRP, som erhöll 44,5 procent av rösterna i parlamentsvalet 2013. CNRP:s partiledare greps i september 2017, för påstått förräderi och förberedande av "färgrevolution". I november 2017 upplöste högsta domstolen CNRP och 118 av dess representanter förbjöds att verka politiskt under fem år. Upplösandet av CNRP ledde även till att samtliga mandat i valda församlingar omfördelades till kvarvarande partier. Vissa oppositionella krafter finns bland återstående partier, men ingen av dessa erhöll något mandat i parlamentsvalet 2018. Både senaten och nationalförsamlingen har representanter enbart från regeringspartiet.

Våld i samband med val har minskat över tid. Oegentligheter förekommer dock, vilket påverkar den allmänna uppfattningen om valprocessens legitimitet. Deltagandet vid parlamentsvalet 2018 var officiellt 83 procent. Påtryckningar från staten att delta i valet rapporterades. Antalet blanka eller ogiltiga röster ökade kraftigt och räknade 8,6 procent av de totalt avlämnade rösterna. Oberoende internationella valobservatörer närvarade ej.

Trots ett visst reformarbete och ett ökat medborgerligt engagemang är den demokratiska kulturen ännu svag och de demokratiska institutionerna bräckliga. Parlamentet har begränsade möjligheter att fullgöra sin granskande funktion, då den verkställande maktens inflytande är stark.

Kvinnors valbarhet till politiska uppdrag, och politiska deltagande i övrigt, begränsas ofta av diskriminerande strukturer. I valet 2018 var 53 procent av väljarna kvinnor, men i det politiska livet är kvinnor underrepresenterade. Jämfört med föregående val har en viss minskning i den kvinnliga representationen skett; från 26 platser 2008 till 25 platser 2013 till 24 platser 2018. Av senatens 62 representanter är 11 kvinnor. I den regering som bildades efter parlamentsvalet 2018 är tre av 29 ministrar kvinnor.

Det civila samhällets utrymme

Kambodja har ett pluralistiskt och aktivt civilt samhälle. Enligt uppgifter från inrikes- samt utrikesministeriet fanns 2018 över 2 100 lokala enskilda organisationer registrerade i landet, samt närmare 400 internationella. Det civila samhället spelar en viktig roll i Kambodja. Dels bedriver organisationerna påverkansarbete för att åstadkomma normativa förändringar och framtagande av nya och bättre handlingsprogram och lagar. Dels bedriver många av dem olika former av offentlig och social service.

Till de mer välkända nationella organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter hör ADHOC, LICADHO och CCHR. Organisationerna utsätts emellanåt för kritik och påtryckningar från regeringen. I en treårig uppföljning, genomförd med stöd av *International Center for Not-for-Profit Law* (ICNL) i samarbete med lokala organisationer, av ungefär 200 ledare för civila samhället, svarade 61 procent att de kunde uttrycka sig fritt, vilket var en nedgång från 74 procent för 2016. Motsvarande tendens märktes också vad gäller mötesfrihet, där 48 procent ansåg sig kunna utnyttja denna 2018, medan andelen 2016 var 75 procent.

En lag som reglerar civilsamhällesorganisationers verksamhet antogs 2015. Lagen fastställer krav på registrering och rapportering, som förvisso gällde tidigare, men som nu har fördes in under en sammanhållen lag. Tillämpningen av lagen har dock uttolkats olika, inte minst i provinserna, där den lokala förvaltningen ibland tillämpat lagen i strid mot centrala direktiv, vilket har skapat en osäkerhet inom det civila samhället. Lagen förhindrar inte civilsamhällesorganisationer att ta emot extern finansiering.

Utrymmet för det civila samhället att verka minskade kraftigt i samband med Kem Sokhas gripande och CNRP:s senare upplösande 2017. Även direkta hot från myndighetsföreträdare mot företrädare för det civila samhället förekommer. Vissa lättnader kunde dock skönjas under hösten 2018 i form av nedlagda rättsprocesser och frigivanden. Samtidigt förekommer konsultationer med det civila samhället, till exempel kopplade till den nationella utvecklingsplanen, vid förberedande för Kambodjas tredje *Universal Periodic Review* och ibland även inför att nya lagar tas fram.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Inga kända uppgifter finns om politiska mord eller utomrättsliga avrättningar sanktionerade av statsmakten. Den interministeriella kommittén mot tortyr har brister och kan inte anses motsvara den internationella standard som det fakultativa protokollet om förebyggande mot tortyr föreskriver. Enskilda organisationer, bland annat LICADHO, har rapporterat att tortyr och annan kränkande behandling förekommer i häkten och i fängelser. Enligt OHCHR är inga uppgifter om att polis eller annan myndighetsperson åtalats och dömts för tortyr kända.

Enligt inrikesminister Sar Kheng fanns 31 000 frihetsberövade i februari 2019. Förhållandena i landets fängelser är svåra och överbeläggning är ett stort problem. Enligt LICADHO, har många interner bristande tillgång till mat, vatten och hälsovård, även om förhållandena förbättrats något under senare år. Mutor i fängelser är vanligt förekommande. Det händer att kvinnor och män inte hålls åtskilda och att de utbildnings- och sysselsättningsmöjligheter som är tillgängliga för män inte erbjuds kvinnor. Företrädare för enskilda organisationer tillåts som regel besöka fångar.

Det finns inga särskilda ungdomsfängelser och inte heller särskilda avdelningar för unga på landets ordinarie fängelser. Enligt UNICEF satt 1 505 minderåriga lagöverträdare i häkte eller fängelse i april 2018. I de 18 fängelser som LICADHO observerade befann sig 138 barn under tre år tillsammans med sina mödrar i fängelse i juli 2018.

Frågan om människohandel har fått allt större uppmärksamhet under senare år. Det finns en lag mot människohandel och sexuell exploatering. Trots detta rapporterar civilsamhällsorganisationer att människohandel förekommer, med såväl män som kvinnor och barn, framför allt till Thailand, Malaysia och Vietnam, men också Saudiarabien. Det förekommer att kvinnor rekryteras till Kina under falska förespeglingar om giftermål för att sedan tvingas till fabriksarbete eller prostitution. Människohandel förekommer även inom landet.

Dödsstraff

Dödsstraffet avskaffades 1989.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Frihetsberövande utan rättslig prövning är förbjudet enligt lag. Enligt strafflagen är den maximala häktningstiden sex månader, men kan förlängas upp till arton månader. Många gånger sitter personer häktade i månader i väntan på åtal. Det förekommer att misstänkta och dömda personer förvaras tillsammans.

Human Rights Watch anger att det i september 2018 fanns tio frihetsberövade eller häktade politiska fångar, sexton hade nyligen släppts och fyra var under åtal. Våld, hot, förföljelser och frihetsberövanden av aktivister som arbetat med bland annat mark- och rättighetsfrågor har rapporterats. Det förekommer att narkotikamissbrukare, prostituerade, gatubarn och personer med psykisk funktionsnedsättning förs till särskilda häktningscenter där de sedan förvaras på obestämd tid.

Uppgifter finns om att minderåriga placeras i fängelse under längre perioder utan åtal och utan tillgång till advokat.

Det finns inte några begränsningar i rörelsefriheten inom landet. Alla kambodjanska medborgare kan erhålla pass för utrikes resor.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Konstitutionen garanterar yttrande-, press- och tryckfriheterna såvida de inte utgör ett hot mot landets säkerhet. Ibland hänvisar myndigheterna till hot mot nationell säkerhet i samband med demonstrationer och i vissa fall i samband med åsiktsyttringar på sociala medier. I Reportrar utan gränser pressfrihetsindex för 2018 placerades Kambodja på plats 142 av 180 länder, vilket är en nedgång från plats 128 år 2016.

Presslagen ger informationsministeriet möjlighet att suspendera skrift under 30 dagar om den anses påverka nationell säkerhet och den politiska stabiliteten. Därefter kan ärendet överlämnas till domstol. Strafflagen innehåller förbud mot ärekränkning, förtal och spridande av vilseledande information, vilket bestraffas med böter eller med fängelse i upp till ett år. Oförmåga att betala böter kan leda till fängelse. I februari 2018 infördes majestätsbrott, så kallat *lèse-majesté*, i brottsbalken. Grunderna för majestätsbrott är lika vagt definierade som straffskalan är allvarlig.

Enligt officiella siffror finns det 221 radiostationer i Kambodja, varav 84 baserade i huvudstaden Phnom Penh. Av dessa bedöms endast ett fåtal vara oberoende regeringspartiet. Flertalet dagstidningar kontrolleras av CPP och omfattande självcensur tillämpas. Även de flesta tv-stationer kontrolleras av aktörer knutna till regeringspartiet och ägnar sig i huvudsak åt underhållning. Av landets tidigare tre engelskspråkiga dagstidningar återstår två. Ägarförhållandena av dessa gör att deras oberoende har ifrågasatts. Det finns uppgifter om hot och trakasserier mot journalister som kritiserar myndigheter. Mord på journalister har tidigare förekommit, bland annat i samband med rapportering relaterad till illegal skogsavverkning där stora ekonomiska intressen finns. Enligt *Committee to Protect Journalists* har tolv journalister mördats mellan 1992 och 2018. För tre av dessa har motiv inte gått att fastställa. Inga mord av journalister eller medarbetare finns registrerade under de senaste fyra åren.

Tillgången till internet i hemmet är begränsad, men många har tillgång till internet via sina mobiltelefoner. Internet är till stor del oreglerat, men lagföring av personer som uttalat sig kritiskt mot staten eller regeringen på sociala medier har förekommit under rapporteringsperioden. *Freedom House* kategoriserade 2018 Kambodja som "delvis fritt" i rapporten

”Freedom on the Net”. En telekommunikationslag som antogs 2016 ger staten långtgående befogenheter att övervaka tele- och datakommunikation. Ett regeringsdekret från maj 2018 innehåller skrivningar som innebär utrymme för godtyckliga tolkningar av vad som kan anses underminera staten, i dess bredaste bemärkelse, och medför allvarliga inskränkningar av yttrandefriheten på sociala medier och internet.

Kambodja saknar lagstiftning som reglerar tillgång till information. En offentlighetslag, till vilkens framtagande civila samhället har spelat en stor roll, färdigställdes 2018, men har ännu ej antagits.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Även om demonstrationslagen formellt inte kräver att tillstånd söks, utan endast en kungörelse om att en demonstration ska hållas, är formaliteterna kring kungörelsen så komplicerade att det i praktiken motsvarar ett krav. Demonstrationslagen inkluderar även upprättandet av så kallade ”frihetsparker”, områden där tillstånd för fredliga demonstrationen ska kunna ges skyndsamt för högst 200 personer. Hittills har endast en sådan frihetspark upprättats i Phnom Penh, vilken i början av 2017 flyttades bort från stadskärnan. Tillstånd för större samlingar har tidigare lämnats eller accepterats, trots att de anordnats utan fullständigt tillstånd av myndigheterna. Detta skedde bland annat vid begravningsprocessionen för den mördade politiska aktivisten och analytikern Kem Ley i juli 2016. Efter detta har svårigheterna ökat att få tillstånd för manifestationer som räknar med mer än 100 deltagare. Det händer att demonstrationer möts med överväld från polisens eller privata vaktbolags sida, bland annat i samband med markkonflikter eller politiska manifestationer.

Kambodja har många fackföreningar, framför allt inom den omfattande textilindustrin. Det stora antalet fackföreningar har lett till konkurrens mellan organisationer och i vissa fall till bristande representativitet. Det är vanligt att arbetsgivare försöker påverka fackföreningars verksamhet, bland annat genom utnämningar av fackliga företrädare. Många fackföreningar är kopplade till regeringen eller till oppositionen. Den fackföreningslag som antogs i maj 2016 innehåller skrivningar som kan begränsa föreningsfriheten, till exempel krav på antal personer som krävs för att kunna bilda en fackförening och riktlinjer för strejker. På arbetsgivarsidan

har många företrädare sett lagen som nödvändig, medan den fått både nationell och internationell kritik för att kringskära arbetstagarnas möjlighet att organisera sig. Vissa revideringar av fackföreningslagen har skett, men genomslagen av dessa är tvetydiga.

Religions- och övertygelsefrihet

Konstitutionen slår fast att buddhism är statsreligion samt att fullständig religionsfrihet råder. Respekten för religionsfriheten i landet är generell sett god. Omkring 96 procent av Kambodjas befolkning är theravada-buddhister. Uppskattningsvis 2,4 procent av befolkningen är muslimer, varav flertalet tillhör befolkningsgruppen cham, vilken överlag är väl integrerad i det kambodjanska samhället. Resterande 1,6 procent av befolkningen är mahayanabuddhister eller tillhör bahaiska och judiska samfund, Cao Dai, eller olika kristna inriktningar. Den kambodjanska regeringen tillåter endast religionsundervisning om buddhism i allmänna skolor. I privata skolor är andra former av religionsundervisning tillåtna. Inga kränkningar av religionsfriheten har rapporterats under 2018.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Rätten till arbete, rättvisa arbetsvillkor och relaterade frågor

Kambodja har ratificerat Internationella arbetsorganisationens (ILO) åtta centrala konventioner. Grundlagen förbjuder diskriminering på grundval av kön inom såväl privat som offentlig sektor, vilket ej alltid respekteras.

Enligt ILO:s uppskattning från 2018 uppgår andelen arbetslösa till 1,1 procent av befolkningen i arbetsför ålder. Ungdomsarbetslösheten är låg, ILO:s uppskattning för 2016 motsvarar 1,1 procent inom åldersgruppen 15 till 24 år för 2016. Uppskattningsvis 700 000 arbetare återfinns inom textilindustrin som 2017 stod för nära 70 procent av landets export. Många arbetstillfällen genereras i den informella sektorn, som huvudsakligen är inriktad på självhushållande jordbruk och mikroföretagande.

Den lagstadgade minimilönen i textilindustrin ökade från USD 80 i månaden 2013 till USD 170 år 2018. Stora grupper av arbetstagare tjänar mindre, vilket leder till att många lever på eller precis över existensminimum. Enligt en rapport från *National Institute of Statistics* (NIS) från

2018 är drygt 77 procent av kvinnor förvärvsarbetande medan motsvarande siffra för männen är 89 procent. Rapporter, så som ILO:s och *Asian Development Banks* rapport om jämställdhet på arbetsmarknaden från 2013, visar på en strukturell diskriminering mot kvinnor i form av sämre utbildning, vilket leder till färre möjligheter att välja och konkurrera om jobb jämfört med de manliga kollegorna. En större andel kvinnor är selsatta med hushålls- och omsorgsarbete, lönen är generellt lägre och arbetet är många gånger inte i form av formellt lönearbete.

Lagen anger 15 år som lägsta ålder för anställning och 18 år som lägsta ålder för att ägna sig åt "riskfyllt arbete". Lagen medger att barn mellan 12 och 15 år kan ägna sig åt "lättare arbete". Att tillämpa reglerna har dock visat sig svårt i praktiken och de straffbestämmelser som lagen innehåller tillämpas ofta inte. Enligt *Better Factories Cambodia* har barnarbete, tack vare nära uppföljning, nästan försvunnit inom textilindustrin. Mörkertalet i andra branscher är fortsatt stort. Enligt NIS arbetar drygt 17 procent av alla barn mellan 5 och 17 år.

Enligt lag har alla kambodjaner rätt att bilda och ansluta sig till fackföreningar med undantag för vissa statstjänstemän, till exempel domare och militärer. Fackföreningar med kopplingar till regeringspartiet har bättre förhandlingsläge än oberoende eller oppositionella fackföreningar. Fackföreningslandskapet inom textilsektorn är omfattande och fragmenterat. Organisationsgraden utanför textilsektorn är betydligt lägre. Påtryckningar från internationella företag, däribland H&M som är en stor uppköpare inom textilindustrin i Kambodja, har spelat en central roll för att driva frågor om högre löner och bättre arbetsförhållanden.

Det händer att fackföreningsledare hotas och trakasseras. De löper även risk att utsättas för negativ särbehandling av arbetsgivare i fråga om löner, förmåner, befordran och arbetsuppgifter. Våldsamheter i form av skottlossning, misshandel och dödshot från såväl polis som från strejkande har förekommit. Kambodja har ställt sig bakom det svenska initiativet "Global Deal", vilket syftar till att förbättra den sociala dialogen mellan arbetsmarknadens parter. Förhandlingar mellan fack och arbetsgivare om införande av kollektivavtal inom textilsektorn fördes under 2018.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Den kambodjanska konstitutionen garanterar människor som lever i fattigdom tillgång till medicinsk rådgivning och vård. Utbyggnaden av hälsovården sker dock långsamt och korrruptionen inom sjukvårdssektorn är omfattande. Lönerna inom hälsosektorn är låga och många läkare överger den offentliga sjukvården för bättre betalda privata alternativ. Tillgången till sjukvård är bättre i städerna än på landsbygden. Medellivslängden är 67 år för män och 71 år för kvinnor.

Förbättringar i undervisningen om sex och samlevnad i landets skolor har skett under senare år, även om fortsatta insatser krävs. Användningen av preventivmedel ökar, men tillgången till moderna preventivmedel är fortfarande bristfällig. Det finns en abortlagstiftning som ger kvinnan rätt till abort till och med vecka tolv. Därefter krävs särskilt tillstånd. I praktiken är abort mycket vanligt förekommande. Många aborter är så kallade osäkra aborter som utförs av utbildad personal. De huvudsakliga skälen till det stora antalet osäkra aborter är brist på resurser och omfattande stigmatisering av kvinnor som blivit gravida utanför äktenskapet. Utbildad vårdpersonal närvarar vid 89 procent av samtliga födslar och 83 procent av födslarna äger rum vid en sjukvårdsklinik.

Såväl barna- som mödradödligheten har sjunkit kraftigt sedan 1980-talets början, men är fortsatt hög. Enligt statistik från UNICEF för 2015 var mödradödligheten 161 per 100 000 levande födda. Senare data från UNICEF från 2018 angav att dödligheten bland levande födda barn fram till femårsdagen uppgick till 29 av 1 000.

Rätten till utbildning

Konstitutionen slår fast att alla barn har rätt till en nioårig avgiftsfri skolgång. I praktiken förväntas familjerna stå för stora delar av utbildningskostnaderna genom olika direkta och indirekta avgifter. Exempelvis är det fortfarande vanligt att elever vid skoldagens början lämnar en mindre summa pengar till läraren.

Enligt officiella siffror skrevs 90,6 procent av alla barn in i grundskolan och nästan 79,9 procent slutförde årskurs fem under utbildningsåret 2016/2017. Det är en nedgång från läsåret 2014/2015 då 98 procent av alla

barn skrevs in i grundskolan och 85 procent slutförde årskurs 5. Anledningen till nedgången är ej fastställd. Efter årskurs 5 börjar andelen in-skrivna elever sjunka. Nästan 56 procent av alla barn skrivs in i högstadiet men knappt 42,6 procent av dessa avslutade skolgången 2016/2017. Lika många flickor som pojkar skrivs in i grundskolan. Däremot presterar flickor generellt bättre och avslutar också grundskolan i högre grad än pojkar. Förhållandet gäller också för universitetsstudier. UNICEF:s siffror från 2013 anger en läs- och skrivkunnighet för män motsvarande nästan 74 procent.

Det råder brist på kvalificerade lärare, men även på skolbyggnader och läromedel. Ungefär 20 procent av lärarna på grundskolenivå har själva enbart högstadieutbildning. Utbildningskvaliteten är överlag låg. Kambodjas regering ger utbildning hög prioritet i den nationella utvecklingsplanen, framför allt för grundskolans första år.

Lagen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning håller, med vissa fördröjningar, på att införas inom utbildningsområdet, med syfte att alla medborgare ska ha lika förutsättningar. Modersmålsundervisning för barn som tillhör minoritetsgrupper förekommer i ökad utsträckning. Det finns ett stort antal privata universitet, av mycket skiftande kvalitet.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

I UNDP:s index för mänsklig utveckling 2018 placerade sig Kambodja som nummer 146 av 189 länder. Andelen av befolkningen som befinner sig under fattigdomsgränsen är ungefär 18 procent enligt Världsbankens siffror från 2012. Av Kambodjas befolkning på 15 miljoner människor befinner sig ungefär 8 miljoner precis ovanför fattigdomsstrecket. Siffror från NIS visar att den disponibla inkomsten bland kambodjanerna har ökat med över 160 procent under perioden 2009–2017. Den ekonomiska tillväxten har spridits och bättre kommit de fattiga till del.

De sociala indikatorerna har förbättrats, och Kambodja uppnådde flera av de uppsatta millenniemålen 2015. Enligt UNICEF har avsevärda förbättringar i näringsintaget skett sedan 1990-talet. Dock uppskattades 32 procent av barnen under fem år lida av hämmad tillväxt, varav 9 procent anses vara särskilt svårt drabbade, år 2017.

Stora delar av befolkningen når fortfarande inte upp till en tillfredsställande levnadsstandard. De mest utsatta grupperna är änkor, föräldralösa barn, gatubarn, personer med funktionsnedsättning, personer som bor i slumområden samt personer som tillhör etniska minoriteter och som bor isolerat. Stora skillnader råder mellan stad och landsbygd i fråga om levnadsförhållanden, även om skillnaderna har minskat. Kvaliteten på bostäder och tillgången till el och rent vatten är genomgående högre i städerna. Tillgången till rent vatten kan vara säsongsbaserad.

Frågan om markrättigheter är mycket kontroversiell och uppmärksammas och har direkt relevans för möjligheten till en dräglig tillvaro. Under Röda khmerperioden mellan 1975 och 1979 avskaffades allt privat ägande och marken brukades kollektivt. År 1989 påbörjades en reformprocess mot marknadsekonomi. Under 2010-talet har mer än en femtedel av all mark uppskattats vara föremål för tilldelningar till privata företag, så kallade markkoncessioner. Kamp om naturresurser ger upphov till konflikter när företags vinstintressen ställs mot lokalbefolkningens vilja att bevara närmiljön. NGO Forum, en koalition av 91 nationella och internationella civilsamhällesorganisationer, rapporterade 2015 att 267 markkoncessioner delats ut till företag mellan 1995 och 2015. Samtidigt har ett omfattande marktilldelningsprogram resulterat i 14 000 nyregistreringar av äganderätter till förmån för jordlösa och fattiga bönder.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Konstitutionen föreskriver jämställdhet mellan kvinnor och män och flera nationella lagar som syftar till ökad jämställdhet finns. Fortfarande diskrimineras kvinnor i alla samhällsklasser och inom de flesta sektorer, vilket leder till att kvinnors möjlighet att åtnjuta mänskliga rättigheter inskränks. Regeringen har fastställt en femårig handlingsplan för ökad jämställdhet för perioden 2014 till 2018.

Våld i hemmet, kvinnomisshandel, människohandel, sexuell exploatering och våldtäkter är utbredda problem. Det finns en lag mot våld i hemmet, men få fall har hittills lett till rättsliga åtgärder. En nationell handlingsplan kring våld mot kvinnor antogs 2014. Det förekommer att våldtäkter och

misshandel av kvinnor inte leder till åtal och rättslig prövning, utan löses genom uppgörelse i form av kompensation. Enligt en rapport från Jämställdhetsministeriet från 2014 finns indikationer på att våld mot kvinnor ökar. Det är oklart om det beror på en faktisk ökning av antalet brott eller på att det blivit mer accepterat att anmäla. Det finns inga uppgifter om att kvinnlig könsstympning förekommer.

Kvinnor och män har, enligt gällande lagstiftning, samma rätt att äga mark och lika rätt till arv. Problem kan uppstå vid skilsmässa eftersom många äktenskap inte registreras hos myndigheterna och bodelningen blir oklar. På senare tid har det blivit vanligare att gifta par registrerar fast egendom i båda makarnas namn och inte bara mannens, vilket var fallet tidigare.

Barnets rättigheter

Barnets rättigheter ges uttryckligt skydd i landets konstitution. Det finns en särskild nationell institution som övervakar efterlevnaden av barnkonventionen. Av tradition behandlas flickor och pojkar olika där pojkar har betydligt större möjligheter att bestämma över sina egna liv, val av karriär och livspartner. Dock finns tecken på att jämställdheten mellan flickor och pojkar till viss del har förbättrats, och då framför allt i städerna, även om skillnaderna i självbestämmande mellan könen är fortsatt stora. I detta har utbyggnaden av utbildningssystemet varit en bidragande orsak.

Barnaga i skolan är förbjudet i lag, men enligt uppgifter i en rapport från forskningsinstitutet *The International Center for Research on Women* hade 19 procent av eleverna blivit agade av skolpersonal. Det finns ingen nationell lagstiftning som reglerar aga i hemmet.

Barnarbete, handel med barn och kommersiell sexuell exploatering av barn förekommer. Enligt en studie från 2017 i sju provinser bodde 4 086 barn på gatan. Uppgifter från UNICEF gör gällande att 10 000 till 20 000 barn är ekonomiskt verksamma på gatorna, huvudsakligen i Phnom Penh. Dessa barn är särskilt sårbara för att dras in i kommersiell sexuell exploatering. Människohandel för sexuella syften förekommer. Barnrättsorganisationen ECPAT rapporterar att barn från Vietnam säljs till Kambodja, främst för kommersiell sexuell exploatering. Från Kambodja säljs barn till främst Thailand och Malaysia samt andra länder i regionen, där de utnyttjas för prostitution, tiggeri, byggnadsarbete eller som hemhjälp. Precisa

siffror på antalet barn som omfattas av människohandeln är svåra att fastställa. Enligt befintliga undersökningar sedan början av 2000-talet verkar förekomsten av minderåriga på bordeller i Kambodja minskat betydligt.

Det förekommer att minderåriga placeras i fängelse under längre perioder utan åtal och utan tillgång till advokat eller kontakt med släktingar. En särskild domstol för brott begångna av ungdomar saknas.

Enligt lag accepteras inte barn under 18 år till militärtjänstgöring.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Den muslimska chambefolkningen, vietnameser och kineser utgör de största etniska minoriteterna. Förutom dessa finns ett antal mindre grupper av ursprungsbefolkning, framför allt i mer avlägsna delar av landet. Den kinesiska minoriteten är väl integrerad i samhället och innehar av tradition en ekonomisk maktposition, medan landets vietnameser sedan lång tid har varit utsatta för olika former av diskriminering och förtryck. Negativa uttalanden mot och trakasserier av vietnameser är vanliga. Den politiska oppositionen använder tidvis antivietnamesiska budskap. Motsättningar mot nyanlända kineser ökade under 2018 till följd av en kraftig kinesisk immigration i kombination med investeringar.

Personer som tillhör de etniska minoriteterna i Kambodja har ofta ett sämre rättsligt skydd än khmererna, som utgör den dominerande etniska gruppen. Den kambodjanska konstitutionen stipulerar att rättigheter garanteras för ”khmermedborgare”. FN uttryckte redan 1996 oro över detta och påpekade att rätten för en person att åtnjuta sina mänskliga rättigheter måste garanteras alla i landet. En avdelning för ursprungsbefolkningsfrågor har inrättats vid ministeriet för landsbygdsutveckling. Dock är såväl budget som bemanning för denna verksamhet mycket begränsad.

Den kambodjanska staten har tilldelat privata aktörer mark som tidigare ägts av ursprungsbefolkning. Detta inkluderar både skyddade områden och helgad mark av stor kulturell betydelse för ursprungsbefolkningen. En följd av detta är att deras traditioner och uppehälle allvarligt hotas. Bland annat har gravar skändats och grävts upp.

Hbtq-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Konstitutionen tillerkänner alla samma rättigheter oavsett sexuell läggning. Ingen lag förbjuder samkönade sexuella handlingar. Enligt konstitutionen har individer rätt att välja sin partner fritt, men enligt den kambodjanska äktenskapslagen ingås äktenskap endast mellan man och kvinna. Samkönade äktenskap förekommer, men är ej alltid officiellt registrerade. Även om acceptansen för olika sexuella läggningar har ökat, är den sociala stigmatiseringen av hbtq-personer fortfarande omfattande.

Hbtq-organisationer kan verka fritt. Kambodja höll sin första Pridefestival 2003 och den anordnas sedan dess årligen. Situationen för transpersoner kan vara svår. I en undersökning gjord 2016 av den kambodjanska civilsamhällesorganisationer *Cambodian Center for Human Rights* intervjuades 135 transpersoner och en överväldigande majoritet av dessa hade utsatts för verbala angrepp och en fjärdedel för våldtäkt. Även polisen gör sig skyldig till trakasserier och övergrepp.

Det finns ingen lag som reglerar möjligheterna för hbtq-personer att adoptera barn. Ett hinder för många hbtq-personer är att det enligt adoptionslagen krävs äktenskapscertifikat för att få adoptera.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Enligt FN:s flyktingkommissariat (UNHCR) fanns 32 personer med flyktingstatus och 16 asylsökande i landet i början av 2018. Ytterligare 32 personer från Vietnams högländer befann sig vid rapporteringstillfället i landet, men hade ej givits flyktingstatus. Det finns ett mottagarsystem och en asylprocedur. Flyktingar som anländer till Kambodja vänder sig oftast först till UNHCR, trots att det huvudsakliga ansvaret numera vilar på Kambodjas regering. UNHCR ger nyanlända flyktingar stöd i ansökningsprocessen. Ett omdebatterat avtal med Australien har lett till möjligheten att flyktingar som söker sig dit erbjuds omlokalisering till Kambodja. Ett fåtal flyktingar har valt att anta erbjudandet.

Asylsökande barn och flyktingbarn har möjlighet att delta i den kambodjanska allmänna grundskolan. UNHCR ger asylsökande och flyktingar sjukvårdsförsäkringar och står för kostnaderna.

UNDESA Population Divisions senaste siffror från 2015 visar en immigration på mer än 36 000 personer från Vietnam samt 31 000 personer från Thailand. I den senare gruppen är det troligt att det rör sig om återvändande kambodjaner.

Enligt UNHCR fanns vid början av 2019 nästan 14 000 kambodjaner i världen under samlingsbeteckningen ”population of concern”. Av dessa ingick 505 asylsökanden.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Kambodja har vidtagit en rad åtgärder för att förbättra skyddet av fri- och rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det finns en lag som föreskriver skydd av rättigheter för personer med funktionsnedsättning, samt en nationell handlingsplan med specifikt fokus på rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Tillämpningen av denna lagstiftning är emellertid bristfällig. Omfattande diskriminering mot och stigmatisering av människor med funktionsnedsättning förekommer. Byggnader och offentlig service är inte anpassade eller tillgängliga för personer med funktionsnedsättning och hjälpmedel saknas ofta. Personer med funktionsnedsättning har i praktiken små möjligheter att få arbete och delta i det politiska livet. Tillgången till hälsovård och utbildning är begränsad.

Kvinnor och flickor med funktionsnedsättning riskerar, enligt en rapport från UNICEF, att drabbas av mer omfattande diskriminering och negativa attityder än män och pojkar. Detta gäller till exempel sämre tillgång till hälsovård och utbildning och ökad sårbarhet att utsättas för fysiskt, psykiskt och sexuellt våld. Många års krig, det stora antalet landminor som finns spridda över landet och den bristfälliga hälsovården har lett till att Kambodja är ett av de länder i världen som har högst andel personer med funktionsnedsättning. Ansträngningar har gjorts av Kambodja och internationella givare för att röja minor och desarmera krigsmateriel som kan ligga begravd i jorden med bibehållen sprängkraft. Framgångarna i detta har varit avsevärda. Antalet personer som dog eller lemlästades av minor eller annan krigsmateriel sjönk från 3 047 år 1996 till 58 döda 2018.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Kambodja

Sverige är en av de största givarna i EU-kretsen inom området mänskliga rättigheter i Kambodja. Sedan många år stöder Sverige, via Forum Syd och Diakonia, lokala civilsamhällesorganisationer som arbetar med frågor som rör respekten för de mänskliga rättigheterna. Raoul Wallenberginstitutet erhåller svenskt stöd för att etablera en utbildning om mänskliga rättigheter på universitetsnivå. Sverige stöder även OHCHR och UNESCO i Kambodja. Sedan 2012 har Sverige gett ett betydande bidrag till genomförandet av Röda khmertribunalen (ECCC) för lagföring av brott begångna under perioden för det Demokratiska Kampuchea, vilket också bidrar till den långsiktiga försoningsprocessen och kunskapsöverföring till det nationella rättssystemet.

Inom arbetsmarknadsområdet arbetar Sverige bland annat för att förbättra de industriella relationerna i linje med prioriteringarna för det svenska initiativet ”Global Deal”. Detta sker bland annat genom stöd till Arbitration Council Foundation, ett medlingsinstitut för arbetsmarknadens parter. Frågor om social dialog och industriella relationer lyfts regelbundet med kambodjanska regeringsföreträdare, företag, arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer samt övriga delar av civila samhället.

Sedan 2009 har Sverige och Kambodja en regelbundet återkommande formell bilateral dialog om mänskliga rättigheter. Den senaste dialogundan ägde rum i Phnom Penh i oktober 2017. Sverige deltar aktivt i EU:s gemensamma plan för dialog och samverkan med det civila samhället.

FN:s råd för mänskliga rättigheter har sedan 1993 en särskild rapportör som bevakar människorättssituationen i Kambodja. Periodvis ifrågasätter Kambodjas regering om rapportören och FN:s kontor för mänskliga rättigheter i Kambodja fortfarande behövs.

I den senaste granskningen av Kambodja i FN:s universella granskningsmekanism (UPR) i januari 2019 gav Sverige rekommendationer som bland annat rörde yttrandefrihet, och särskilt då på internet, rätten för arbetstagarare att organisera sig och att vikten av att införa lagstiftning som förbjuder diskriminering av hbtq-personer.

VIII. Ratificering av centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Ratifikationsläget avseende centrala konventioner om mänskliga rättigheter

Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, *International Covenant on Civil and Political Rights* (ICCPR) ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet har inte ratificerats.

Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights* (ICESCR) ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte ratificerats.

Konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, *International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination* (ICERD) ratificerades år 1983.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* (CEDAW) ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt ratificerades år 2010.

Konventionen mot tortyr, *Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment* (CAT) ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr ratificerades år 2007.

Konventionen om barnets rättigheter, *Convention on the Rights of the Child* (CRC) ratificerades år 1992. Det tillhörande protokollet om barn i väpnade konflikter ratificerades år 2004. Det tillhörande protokollet om handel med barn och barnpornografi ratificerades år 2002.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, *Convention on the Rights of Persons with Disabilities* (CRPD) ratificerades år 2012.

Konventionen mot påtvingade försvinnanden, *International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances* (ICED) ratificerades år 2013.

Flyktingkonventionen, *Convention Relating to the Status of Refugees* (*Refugee Convention*) och det tillhörande protokollet ratificerades år 1992.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, *Rome Statute of the International Criminal Court* (ICC) ratificerades år 2002.